

לא בחיל ולא בכח

א.

אקדמות מלין: רגע אחד אדבר ואגלה זעיר ממצפוני לבי. בחסדי ה' ית' זה עשרות בשנים שבזכות אבותי הקדושים זצלה"ה אני זוכה ללמד ולהרביץ תורה. מאז ומתמיד לפי מיעוט ידיעותי ודלות כחי השתדלתי ללמד ולחנך באופן חיובי. להראות ולהורות המאור שבה ע"מ לשפר מעשינו, מעשי שלומי אמוני ישראל, מבלי להשיג או למתח בקורת. משימתנו להאיר, ומעט מן האור דוחה הרבה מן החשך. ככה חנכתי (חי"ת קבוצה), וככה אני בעניותי משתדל לחנך.

אכן לפעמים דוחקת השעה ואיננה מרשה לנו להצטמצם תוך ד' אמותיה של מדה זו. בשעה שמעשים אשר לא יעשו נעשים בינינו שוב ושוב וכאלו עם גושפנקא תורנית, אזי כה"ג מכמה טעמים חובה להגיב למחות ולהוכיח. נציין מקצת אותם טעמים. א) לדאבונינו ע"י מקצת אותן מעשים נתחלל ש"ש (פעם אחר פעם), וחובה למחות. ב) שתיקה מתפרשת כהודאה, בחינת הואיל והווי יתבי רבנן ולא מחו ביה ש"מ קא ניחא להו (גטין נו). ויש לחשש שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות (פסחים ק; הגם שמדובר התם באחריותו של בעל המעשה) וכל זה נדרש בכדי למנע סלוף דברי תורה, ר"ל.

מכח טעמים אלו (ועוד אחרים שלא נפרטו) בתקופה זו בע"כ יצאתי חוץ לגדרי ובאתי בכתובים.

אסיים דברי ההקדמה בתפלה: יחד לבבנו, לבבות כולנו, כאיש אחד בלב אחד, לאהבה וליראה את שמך.

ב.

הלכה מפורשת היא בכמה דוכתי (ב"מ לב; ע"ז ו; ועוד) שיש לנו לפעל ולעשות כדי למנע איבה. והנראה בהבנת דין זה, עי' רמב"ם פ"ב מתשובה הל' י', וז"ל,

אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפייס אלא יהיה נוח לרצות וקשה לכעוס, ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול מוחל בלבב שלם ובנפש חפצה. ואפילו הצר לו הרבה וחטא לו הרבה לא יקום ולא יטור. וזה הוא דרכם של זרע ישראל ולבם הנכון. אבל הגוים כו' אינן כן אלא ועברתו שמרה נצח, ע"כ.

ולפי"ז מתפרש הדין של איבה שיש לצפות (ולא רק להסתפק) לאיבה ותוצאותיה. כלו', אין זה ספק שמא תצמח איבה, אלא חזקה. וכן פירש רבינו יהונתן מלוניל (הועתקו דבריו בס' בית שמואל על ע"ז) וז"ל לא אשקליה הויא ליה איבה יכעוס כו' יגרום רעה לישראל, ע"כ.

והנה הדבר פשוט שלהתגרות ולתבוע למשפט מעורר איבה טובא. ואלו הן דבריו של הגר"מ פיינשטיין זצלה"ה (אג"מ ח"מ ח"ב סי' ע"ז),

שהנידון הוא אם יש להשתדל שלא אצל שרי המדינה בענגלאנד גופא אלא לתבוע למשפט אשר נמצא במדינה אחרת שגם ענגלאנד שייך להם ולבוא בקובלנא לפני השופטים על השרים של ענגלאנד אשר עושים עוולה נגד היהודים, ושיכריחו אותם

ליתן גם לבתי ספר של יהודים, שודאי יש לחוש להטלת איבה מהממשלה להיהודים שזה אפשר שח"ו יביא לתוצאות לא טובות בהרבה ענינים ואיכא בזה ענין רדיפה כו' כי צריך לידע שהשנאה לישראל מכל האומות היא גדולה גם ממלכיות שנוהגין בטובה כו', ע"כ.

(מש"כ הגרמ"פ בלשון אפשר צע"ק ע"פ מה שנתבאר לעיל, ודלמא יש ליישב שכוונתו שחזקה שתהיה איבה, ספק אם יצליחו לבצע מזימתם. ועיין.) עצם דבריו מוכרחים ופשוטים, בבחינת שאלמלא נכתבו דין הוא שיכתבו.

אכן נתעלמה ממנו הלכה זו. וכאשר שמענו בענין איבה (כלו', חזקה שתבא) כנ"ל, כן לדאבונינו ראינו, וכדלהלן. בחדש סיון פקד הגאוירנו"ר של מדינת נוא יארק שלא לפתח מחני קיץ. טעמו ונמוקו עמו, כדי שלא תתפשט המגפה עוד. ומה עשינו? פשוט לא יאומן כי יסופר. באנו בקובלנא נגדו ותבענוהו למשפט בטענה שפגע בזכויותינו. ובהכי נבערה עצתנו ונואלנו בתרתי. חדא, הצדק היה אתו. עלול היה הוירוס להתפשט במסגרת מחני קיץ, ובמקצתם שנפתחו במדינה אחרת כך הוה. (עולם הפוך נהיה, הממשלה מחמירה בסכ"נ, ואנחנו מקילים! עי' מש"כ מב' תמוז בענין שומר פתאים ה'). ותו, אלמלי טעה הוא ויועציו בשקול דעתם, ולפי חקי המדינה זכאים היינו לתבעו למשפט, זכויות אזרחיות לחוד דרישות ההלכה המחוכמת לחוד. מצדו, הגאוירנו"ר פועל ועושה למנע התפשטות והוא נתקל בתקיפות והתנגדות מצדו, מרעישים עולמות ומבזים אותו ע"י תביעה למשפט – אין לך דבר המביא לידי איבה גדול מזה, וכנ"ל באג"מ.

[אמנם אין הפרטים ופרטי פרטים של נידון דידן ונדון הגרמ"פ זהים. וכן אמנם יצויר שעת הדחק חמורה עד מאד שבליט ברירה נאלצים לתבע למשפט. אכן כל רואה יראה שאזהרתו החמורה של הגרמ"פ שתביעה למשפט מביאה לידי איבה "ואיכא בזה ענין רדיפה" שייכת לנידון דידן. ועוד, כמה מגוחך הוא לומר שסגירת מחני קיץ הוותה שעת הדחק חמורה כנ"ל. האם סכנת סגירת מחנות גדולה מסכנת איבה? האמנם מבחינה רוחנית עד כדי כך פשטנו את הרגל שלא נוכל לפרנס ילדינו בעונת הקיץ בבית? ואם כן הדבר, האמנם ננעלו שערי הפתרונו? ותו, א"כ הדבר שהגענו למצב כה שפל וירוד, שעת חרום כזאת מחייבת בחשבון הנפש דחוף ומקיף והתעוררות גדולה. היכן הם? וכי יצאנו ידי חובתנו לתקן מצב רוחני בלתי נסבל ע"י תביעת הגאוירנו"ר למשפט?]

בחדש סיון עוררנו איבה ובחדש תשרי הגיעונו תוצאות האיבה. עקב התפרצות מחלת קובי"ד בכמה שכונות, ללא הדברות והתייעצות ואפי' ללא הודעה מראש הוטל צו הסגר על ת"תים ושיבות והגבלות על בתי כנסיות שלנו באותן מקומות. תחת שיתוף פעולה שהיה נהוג מקודם עלתה איבה. באותה שעה היה לנו לפנות כלפי פנים להוכיח עצמנו ולהתודות: הלכה היא (בקשר ללשון הלכה, עי' בדברי הגרמ"פ הנ"ל) כאשר מעיקרא מעוררים איבה, לבסוף סובלים ממנה. כן היה ראוי לעשות. אכן הסכלנו לעשות. הגבנו בהלם זעם ותרעומת. התרסנו כלפי חוץ. יצאנו בתקיפות, ובפומבי הכרזנו כי מדהימות הנה פקודותיו של הגאוירנו"ר ושוב תבענוהו למשפט.

אשמנו, עוררנו איבה, הננו סובלים ממנה – ואעפ"כ שוב מעוררים איבה!

אמנם מסורת שתדלנות בידינו. אכן מסורת זו מורה לנו לפייס ולשכנע בפקחות באופן שאינו מעורר איבה (וכזה נהגו גדולי הדורות), לא להתקיף ולהתגרות בעזות.

בכל עת ובכל שעה התנהגות כזאת אסורה ומסוכנת כש"כ בימים טרופים אלו כאשר חופפת על החברה בכלל ועלינו בפרט ובמיוחד סכנת אלימות בקשר ל[תוצאות] הבחירות.

ובכל זאת הסכלנו לעשות. אין זה כי אם שההלכה של איבה נעשתה אצלנו היתר. ולא עוד, ידוע מה שאמר בזה הגה"צ ר' ישראל סלנטר זצלה"ה. כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר (יומא פו:) וכיון שעבר פעם שלישית נעשית לו כמצוה.

אבל היאך הגענו עד הלום?

ג.

דברים נלהבים יסודיים ומנחים חקק לנו הגאון רמ"ש זצלה"ה בקשר לנהול חיים בגלות.

ואם היה יעקב, אבי כל שבטי ישראל, קבור שם [במצרים], הלא היו מתיאשים מארץ כנען והיו משתקעים במצרים ומחשיבים אותה לארץ מולדתם כו' לכן צוה בכל עוז לקבור אותו בארץ כנען (בראשית מז, כט - לא), וידעו כי אבות האומה ויחוסה הוא בארץ כנען כו' ובזה נקבע בנפש בניו קישור טבעי להשתוקק אל ארץ אבותיהם ולחשוב עצמם כגרים. וזה (דברים כו, ה) "ויגר שם" - מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע אלא לגור שם (ספרי שם). פירוש, מלמד לדורות בכל גלות וגלות ההנהגה, שידעו שלא ירדו להשתקע רק לגור עד בוא קץ הימין, ויהיו נחשבים בעיני עצמם לא כאזרחים (משך חכמה, פ' בחקותי).

נצרך לדברים שבכתב אלו של הגאון רמ"ש, דברים שבע"פ של מרן אא"ז זצלה"ה. מעשה בן תורה אחד מאחת מק"ק המפוארות בארצות הברית. באחד ממסעיו נפגש עם מרן אא"ז בשדה התעופה, ונגש לתת שלום. שאלו מרן למקום מגוריו, והלה ענהו. השיב אא"ז, אמנם קהלה מפוארת. אכן בעיה אחת ישנה שם: שוכחים המה שנמצאים בגלות.

כמה הטיב אא"ז לראות אז, ואלו אנו גם אחרי שחלפו למעלה מארבעים שנה מאז, טחו עינינו מראות.

ד.

וישמן ישורון בגלות וישכח, שמנת השתקעת ועוררת איבה. פשוט שכחנו שהננו נמצאים בארץ לא לנו. ואם נכחיש ונאמר ידענו היטב, כל זה איננו שוה. מעשינו יעידונו: מתנהגים אנו בצורה המעידה על שכחה.

וזהו פשר כל הקורות ששחזרנו לעיל: כאשר יהודי מרגיש עצמו בבית, משתכחת ממנו ההלכה של איבה.

גם בתחומים אחרים לאחרונה התגלתה והתבטאה השכחה הנ"ל. אמנם כפי שהיו סבורים מרן אא"ז והגרמ"פ [ועוד], ראוי לנו להצביע בבחירות. אכן יש לעשות כן בצניעות יתירה, בצורה שקטה. מי שזוכר שנמצא בגלות בעיני עצמו אינו כאזרח, ואינו מתנהג בצורה בולטת. ודאי שאינו צווח ברחובות קריה או מרים דגלים לתמוך באחד מן המועמדים. אין זו הארץ שלנו. ואין לנו להתערב באופנים אלו. עלינו להקפיד ביותר על מדת הצניעות והשקט.

כמה נואלנו במשך מערכת הבחירות בכל הנ"ל. בכל שנה ושנה התערבות במחלקת כזאת אסורה, קו"ח בימים טרופים אלו, וכנ"ל.

מה שנעשה אין להשיב. לשוב בתשובה אפשר וחובה אבל להשיב השלכות א"א, בחינת מעוות לא יוכל לתקן (עי' מתני' חגיגה ט). אבל עכ"פ להבא חייבים אנו להזהר ולהתנהג כראוי. מבלי להתחשב במי

מנצח ובמי מפסיד, אחר הבחירות אסור לנו בהחלט להשתתף לא בחגיגות ולא בהפגנות בכל צורה שהיא, יהיה מה שיהיה. הלכה לדורות היא כנ"ל ע"פ דברי המשך חכמה. וגם צו השעה במיוחד. שונאי ישראל נמנים על שתי הקבוצות, הן של ימין הן של שמאל. כך שברי הוא שיהיו שונאי ישראל אלימים מאוכזבים וכעוסים מתוצאות הבחירות (ודלמא ח"ו גם מסרבים להכיר בהן). בשעה כזאת במיוחד חייבים להקפיד מאד מאד להחבא אל הכלים עד יעבר זעם.

ה.

שתי תופעות שנראות כסותרות זא"ז עומדות לפנינו. מחד גיסא, חסרה לנו תודעת הגלות, כנ"ל. ומאידך, כחות שנאת ישראל בארצות הברית (ובשאר מקומות) הולכים ומתחזקים, פגיעות אנטישמיות הולכות ומתרבות. אכן בקושטא תופעות אלו מעורות זו בזו, וכפי שמתבאר מתוך המשך דברי רמ"ש הנ"ל.

הנה דרך ההשגחה כי ינחו משך שנים קרוב למאה או מאתיים. ואחר זה יקום רוח סערה, ויפוצ המון גליו, וכלה יבלה יהרוס ישטוף לא יחמול, עד כי נפזרים בדודים, ירוצו יברחו למקום רחוק, ושם יתאחדו, יהיו לגוי, יוגדל תורתם, חכמתם יעשו חיל, עד כי ישכח היותו גר בארץ נכריה, יחשוב כי זה מקום מחצבתו, בל יצפה לישועת ה' הרוחניות בזמן המיועד. שם יבא רוח סערה עוד יותר חזק, יזכיר אותו בקול סואן ברעש - "יהודי אתה ומי שמך לאיש, לך לך אל ארץ אשר לא ידעת!" ככה יחליף מצב הישראלי וקימו בעמים, כאשר עין המשכיל יראה בספר דברי הימים, ע"כ.

ראה זה דבר נפלא ונורא בדברי הגאון רבי מאיר שמחה. לא מדובר בשוכחים מחמת שפרקו עול והתבוללו ר"ל, אלא בתופשי התורה שהגדילו תורתם ועשו חיל בחכמתם! הקימו ישיבות קדושות מפוארות, יסדו קהלות תורניות לשם ולתפארת. הוגדלה תורתם. גם המה מתוך כך עלולים לשכח היותם גר בארץ נכרי'. אם לא נזהרים התבוללות של שכחה בוקעת ועולה מתוך הצלחה בתורה. מה איום ונורא הוא דבר זה. אמת צרופה הוא דבר זה, וכן רואים אנו בעינינו.

שתי דרכים לפנינו: לזכר היותנו בארץ נכריה ולהתנהג בהתאם לכך, או להזכר ר"ל ע"י כחות שנאה מבחוץ. [אינני מתכוין ח"ו לשלל או להזניח אפילו כמלא נימא הדרך של עליה. הנדון בפנינו הוא ניהול חיים לצבור שנמצא כעת, מאיזה טעמים שיהיו, בגולה.]

ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך.